

FRI-ONLINE-1-PP-10

APPLICATION OF TRAINING IN HIGH-TECH FACILITIES FOR SUPPLEMENTARY AND ALTERNATIVE COMMUNICATION FOR STUDENTS FROM SUPPORTING PROFESSIONS¹⁰

Dima Spasova – PhD Student

Department of Pedagogy, Psychology and History,

University of Ruse

Tel.: +359 887 660 611

E-mail: dspasova@uni-ruse.bg

***Abstract:** In the context of policies in Bulgaria in the field of inclusive education and work with older people with disabilities, the question of the use of high-tech means for augmentative and alternative communication is increasingly raised. Augmentative and alternative communication includes all methods of communication that complement or replace speech or writing in people with impaired generation or comprehension of oral and written speech. The people in Bulgaria who can improve their communication through AAC are approximately 150,000 people. Among them are children and young people with a cerebral palsy (CP), with autism spectrum disorders, Rett syndrome, muscle dystrophies, developmental disorders, Down syndrome, as well as adults who have suffered a stroke, etc. An important part of the successful use of these tools is the training of professionals from supporting professions in order to more successfully communicate with children and adults with disabilities.*

***Keywords:** augmentative and alternative communication, children and adults with severe physical disabilities, supporting professions*

ВЪВЕДЕНИЕ

Глобализацията с нейните непрекъснато развиващи се възможности и предизвикателства, еволюиране на информационните и комуникационни технологии, променящите се фактори в областите заетост и безработица, здраве и демография, миграция и преход към пазарна икономика, налагат позитивни промени, вследствие на които се повишават надеждите и очакванията на хората.

Всичко това утвърждава в Европа през последните години да се осъществяват динамично развиващи се политически, икономически, технологични и социални промени. При последните се акцентира на отношението към индивида с увреждания не като към нуждаещ се пациент, който е без свой принос в обществото, а към приемането и приобщаването му като лице, което има необходимост от премахването на настоящите бариери (социални, правни и на околната среда), като така ще заеме полагащото му се място на пълноправен член в обществото. Всичко това изисква да се приложат усилия за продължаване използването на действия, които имат за цел да се замени парадигмата на стария медицински модел към хората с увреждания с новаторски такъв, основан на нови социални и човешки права.

Всичко това налага и нов акцент върху професионалната подготовка на студентите от подпомагащите професии педагози и върху продължаващата квалификация на ресурсните учители, тъй като световните тенденции в развитието на образованието са насочени най-вече в неговото качество, към пряката връзка между учение и реализация на пазара на труда, към учене през целия живот. Социалният работник със своите знания, умения и компетентност при използване на помощни средства и технологии в процеса на общуването, е ключов фактор за приобщаване и пълноценно включване на хората с увреждания в

¹⁰ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 28 октомври 2021 г. в секция Педагогика и психология с оригинално заглавие на български език: ПРИЛОЖЕНИЕ НА ОБУЧЕНИЕТО ВЪВ ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ СРЕДСТВА ЗА ДОПЪЛВАЩА И АЛТЕРНАТИВНА КОМУНИКАЦИЯ ЗА СТУДЕНТИТЕ ОТ ПОДДЪРЖАЩИТЕ ПРОФЕСИИ.

социалния живот и информираното вземане на решения. Всичко това води до създаване на независимост при изпълнение на поставените задачи както в детската градина и в училище, така и в семейна обстановка.

При определяне на професионализма на лицето, като една от ключовите идеи, е компетентността. Тя е неразделна характеристика на самия себе си, която отразява желанието и способността на човек да изпълнява служебните си задължения в съответствие с приетите в обществото норми и стандарти. Ето защо концепцията за компетентността притежава исторически характер. Основи на професионалната такава дава специализираното образование. Като динамична характеристика, тя се проявява и може да бъде оценена само в хода на практиката, както и нейното равнище може да се увеличава постепенно .

Развитието на модерни производствени технологии, активното въвеждане на информационни технологии във всички аспекти поставят нови изисквания за професионална осведоменост и знания на съвременния човек. Липсата на компетентност в тази област води до маргинализацията на експерти, появата на риск сред заетите. (Vasileva, V., 2015)

ИЗЛОЖЕНИЕ

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания посочва действията, които правителствата на отделните държави трябва да предприемат за защита и насърчаване на правата на лицата с увреждания.

„Под хора с увреждания се разбира лица с трайна физическа, психическа, интелектуална и сетивна недостатъчност, която при взаимодействие с обкръжаващата ги среда би могла да възпрепятства тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото, равноправно с останалите“.

Това единно определение в световен аспект се дава за първи път за човек с увреждания, основаващо се на социалния, а не на медицинския подход. Формулировката означава, че хората с увреждания не следва да се възприемат като обекти на дарителство, медицинско въздействие и социална закрила, а като равнопоставени субекти, заслужаващи уважение и равноправие.

По този начин настоящото изследване прави опит да се преосмислят и уточнят целите при поставянето и реализирането на формалното институционално обучение на студентите по подпомагащите професии. Това ще се постигне чрез интегриране на постиженията в технологиите, които имат пряк контакт с помощните средства и технологии за хора със специални потребности и незадълбоченото – формално и самостоятелно обучение на социалните работници.

Големите възможности, които дават актуалните постижения на високите технологии, предоставят голям избор от технически продукти, които да подпомогнат процеса на преподаване и на използването им в практиката. (Spasov, R., 2019)

Здравните проблеми при някои от възрастните изискват продължителност на грижите и непрекъснато лечение. Ето защо е нужно специфичните здравни проблеми да се решават от мултидисциплинарен екип, където трудно се определя граница между предлаганите медицински (здравни) и не-медицински (социални) услуги. Чрез тях се цели осигуряване на необходимата здравно-социална помощ за развиване на независимост и водене на самостоятелен начин на живот. На лицата и техните семейства се дава възможност да не са пасивни, а пълноценни при участието в поемане на отговорност, съпричастност, достойнство, независимост и др. (Ilieva, B., 2018)

Директната работа при хора с увреждания и предоставянето им на социални услуги, една от най-големите трудности е осъществяването на комуникация с тях, предвид техните увреждания. Общуването е изключително затруднено, поради това често те не могат да вземат самостоятелно решения, да участват в оценката на техните нужди и да изкажат своето мнение, предвид говорни, слухови и други увреждания. На този етап това изключително заруднява воденето на самостоятелен и пълноценен живот.

В съвременното общество контактът с други хора е жизнена необходимост за всеки човек. Той е в основата на съвместната дейност между хората – играта, ученето, труда. Все повече нараства и ролята на различните технически средства – телефона, телевизора, компютъра и др. , като медиатори при общуването между хората. През последните няколко десетилетия значително се повиши вниманието към методологическите, теоретичните, експерименталните и приложните аспекти на общуването. Нарастващият интерес към този сложен и многостранен феномен е тясно свързан с бурния научно-технически и социален процес, с интензивното развитие на средствата за масова информация, които оказват огромно влияние върху съдържанието и формите на взаимоотношенията между хората. (Petrov, P. & Vasileva, V., 2014)

Една от възможностите за пълноценна комуникация с хора с увреждания е Допълващата и алтернативна комуникация (ДАК), която включва различни начини за общуване, които подпомагат или компенсират постоянни или временни комуникативни затруднения при общуването с/на хора със сериозни увреждания на експресивната комуникация. ДАК включва всички методи на комуникация, които допълват или заместват говора или писането при хората с нарушения в генерирането или разбирането на устна и писмена реч. ДАК е свързана с разнообразни помощни средства, позволяващи на потребителите да изразяват своите нужди, мисли, идеи, желания и чувства. Нуждаещите се от ДАК включват хора с различни заболявания и състояния, и техният брой в България се оценява на около 150 000 души. Сред тях са децата и младежите с детска церебрална парализа (ДЦП), с нарушения от аутистичния спектър, Синдром на Рет, мускулни дистрофии, нарушения в развитието, умствена изостаналост, Синдром на Даун и др. Възможностите, които дава ДАК на децата със специални комуникативни потребности, са огромни, ако са налице редица предпоставки (освен достъпността на помагащите технологии за ДАК за хората с увреждания като лични средства), като организация на екипи за оценка на нуждите от ДАК, избор, внедряване и използване на адекватни на функционалните нужди и възможности на детето средства за ДАК, изработване на планове за развитие на комуникативни умения, използване на ДАК при оценка на когнитивно развитие и изготвяне на програми за индивидуално обучение и др. Важна част от успешното използване на ДАК е и обучението на потребителите на ДАК, техните семейства и специалистите, които работят с тях (виж напр. Beukelman & Light, 2020; Bryant & Bryant, 2012).

Видове ДАК

Средствата за ДАК могат да бъдат разпечатани табла със символи и картинки, но също така и таблети и лаптопи със специализиран софтуер, използващ синтезирана реч и съвременни технологии за достъп до тях при наличие на физически ограничения. В съвременните подходи за деца с комплексни комуникативни потребности, развитието на езикова и комуникативна компетентност са сред най-важните цели наред с обучението. В повечето случаи тези цели могат да бъдат постигнати чрез средствата на ДАК с помощта на специалисти, обучени във философията, теорията и принципите ДАК, подготвени да избират, адаптират и актуализират тези средства според потребностите и възможностите на детето. ДАК с използване на помагачи технологии се дели на три вида в зависимост от сложността на използваните технологии.

Нискотехнологични. Средствата от тази група не използват пряко устройства, нуждаещи се от батерии или електричество, за да работят. Най-типичната технология от този вид са наборите от картинки и символи, и комуникационните табла и албуми. Въпреки че нискотехнологичните средства за ДАК могат да бъдат изработвани изцяло ръчно, както е правено в миналото, за посрещане на всички комуникационни нужди на даден потребител обикновено се използва специализиран софтуер (напр. за изготвяне на комуникационни табла с определен набор от символи), символни системи (речници) с набори от хиляди стандартизирани символи, цветни принтери, ламинатори и др.

Среднотехнологични. Среднотехнологичните средства за ДАК използват устройства, захранвани с батерии, но не включват компютри, синтезирана реч и специализиран софтуер.

Типични примери за такива технологии са т.нар. „токъри“ и суич бутони, които могат да бъдат задействани с минимални усилия и еднократно натискане. Те могат да са комбинирани с гласово записващо устройство и при задействане да възпроизвеждат предварително записани думи или фрази.

Устройства от този вид позволяват да се използват ограничен брой комуникационни табла, като за всяка картинка се записва гласово съобщение, което при натискане на картинката се възпроизвежда.

Среднотехнологичните помощни технологии, както и нискотехнологичните, имат сериозни ограничения и макар че са удобни за използване и по-евтини, все по-често се заменят с планшети и специализиран софтуер, които дават несравнимо по-големи възможности.

Високотехнологични. Тези средства използват таблет, лаптоп или настолен компютър, синтезирана реч и специализиран софтуер. Специализираният софтуер за ДАК включва десетки хиляди символи, шаблони за различни ситуации, възможност за комуникация чрез символи и текст с използване на синтезирана реч, улеснено използване на социалните мрежи, интернет имейл и програмите на компютъра.

Помощни средства за достъп до компютър. В някои случаи децата с комуникативни потребности имат физически увреждания, които не им позволяват да използват компютърни устройства по стандартния начин. Тогава работата на компютър, лаптоп или таблет може да се осъществи чрез софтуер за разпознаване на лицеви изражения, суич бутони със сканиране на елементите на интерфейса, мишки, използващи движението на главата, и устройства за контрол на компютър с поглед.

В съвременните практики, свързани с ДАК, се препоръчва използването на всички възможни средства за ДАК (т.нар. „тотална комуникация“; Beukelman & Light, 2020) поради факта, че комуникацията трябва да е максимално ефективна и е нужна по всяко време на деня и в различни комуникационни ситуации. Например използването на лаптоп със специализиран софтуер, синтезирана реч и средство за достъп до компютър дава огромни възможности, но навън, по време на придвижване или на други места, където не може да се използва компютър, трябва да има разпечатани комуникационните табла, които са нужни. Това важи и за използването на средства за ДАК, които не изискват технологии, като комуникация чрез жестове, език на тялото, мимики и др. (Grinberg, M. & Hristova, E., 2021)

Средствата за допълваща и алтернативна комуникация тепърва започват да се използват от българските специалисти. Предимно се провеждат допълнителни обучения на ресурсни учители за приложенията на технологиите и помощните средства. Направено е анкетно проучване, което обхваща ресурсни учители, членове на екипа за комплексно педагогическо оценяване към регионалните инспекторати по образованието. На базата на анализирани резултати от това проучване и от направеното устно анкетиране във висшите училища се констатира, че в професионалната си подготовка студентите не са получили достатъчно знания, умения и компетентности за помощни средства и технологии за деца и ученици със специални образователни потребности, които да прилагат в образователния процес. (Grinberg, M. & Hristova, E., 2021)

В обучението и използването на помощни средства и технологии активно следва да бъдат включени и специалисти от подпомагащите професии, които работят както с деца, така и възрастни с различни увреждания. Освен при анкетите за оценка и изготвяне на планове за действие, експертите могат да ползват тези средства за проучване на отношението на потребителите към услугите, да проследяват наличието или липсата на различни форми на насилие над хората с увреждания, както и различни форми на дискриминация.

ИЗВОДИ

В тази връзка могат да бъдат направени следните изводи:

Новите високотехнологични средства за комуникация трябва да подобрят работата на студентите от подпомагащите професии в бъдещата им работата с деца и възрастни с

увреждания. По този начин се улеснява връзката между двете страни по посока изготвяне на социална оценка, а децата и възрастните ще могат да изказват мнения и да вземат активно участие в процеса на консултиране и оценка на потребностите.

Необходимо е актуализиране на законодателството, което определя и изисква използването на Допълваща и Алтернативна Комуникация – ДАК, в приобщаващото образование и поставя изисквания за работата на специалистите в тази сфера, очертава, подпомага и регулира тяхното формиране и дейност.

Нужен е системен подход в тази област както при подготовка на необходимите специалистите от подпомагащите професии, така и в социалната сфера. Това става чрез създаване на определени стандарти и изисквания към университетските програми, в които се подготвят специалисти в тази сфера.

Организирането на надграждащо обучение е друг важен аспект при специалистите по ДАК при положение, че свързаните помагачи технологии се развиват постоянно, като така дават все повече възможности на хората с комплексни комуникативни потребности.

Трябва да има развитие и подкрепа в международното сътрудничество с държави, които активно използват ДАК в своите системи на приобщаващо образование. Осигуряването на мобилност на професионалистите в тази област, организиране на обучения с водещи чуждестранни преподаватели, провеждане на научни конференции, всичко това ще допринесе за обучението и прилагането им при работата на бъдещите специалисти при резултатната им работа с деца и възрастни с увреждания.

REFERENCES

Grinberg, M. & Hristova, E., (2021). *Competences and attitudes of the specialists from RCPPPO in the field of technological means for the complementary and alternative communication.* (**Оригинално заглавие:** Гринберг, М. & Христова, Е. 2021. Компетентности и нагласи на специалистите от РЦПППО в областта на технологичните средства за допълващата и алтернативна комуникация).

<https://www.unicef.org/bulgaria/media/11096/file/BGR-aac-report-assistive-technologies-long.pdf.pdf>, (Accessed on 01.10.2021).

Pieva, B., (2018). *Social aspects of support for the health of adults and old people. Paper presented at the Annual University Scientific Conference, Sofia, p. 815-822.* (**Оригинално заглавие:** Илиева, Б., Социални аспекти на подкрепа за запазване здравето на възрастните и стари хора., представена на Годишна университетска научна конференция, София, стр. 815-822)

Petrov, P. & Vasileva, V., (2014). *Communication and training. Russe: Avangard prima* (**Оригинално заглавие:** Петров, П., Василева, В., 2014. Общуване и обучение. Русе: Издателство „Авангард прима“).

Spasov, R., (2019). *Aspects of visualization as a method in teaching Bulgarian as a foreign language, Sofia: Collection Rada and friends, University publication "St. Kliment Ohridski"* (**Оригинално заглавие:** Спасов, Р., 2019. Аспекти на визуализацията като метод в обучението по български език като чужд. София: Университетско издание „Св. Климент Охридски“).

Vasileva, V., (2015). *Andragogy. Russe: Avangard print* (**Оригинално заглавие:** Василева, В., 2015. Андрагогика. Русе: Издателство „Авангард принт“).

Vasileva, V., (2013). *Use of interactive learning in higher education.*

Yankova, Zh., (2016). *Aids and technologies for education of children and students with special educational needs in professional needs in professional training of resource teachers. Plovdiv.* (**Оригинално заглавие:** Янкова, Ж., Помощни средства и технологии за обучението на деца и ученици със специални образователни потребности в професионалната подготовка на ресурсните учители, Пловдив).

<https://www.asha.org/public/speech/disorders/aac/> (Accessed on 01.10.2021).

<https://assistfoundation.eu/> (Accessed on 01.10.2021).

<https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135791921> (Accessed on 01.10.2021).